

27. 11. 2019

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K nároku na náhradu újmy způsobené nezákonným trestním stíháním osobě blízké obviněnému

Je zcela nezpochybnitelné, že každé trestní řízení zásadně ovlivní soukromý a osobní život trestně stíhané osoby a negativně zasahuje i do její cti a dobré pověsti. Tento zásah je o to závažnější, ukážete-li se trestní stíhání, a to v kterékoliv fázi trestního řízení, jako nezákonné. Probíhající trestní řízení se pak bezpochyby velmi často dotkne i rodiny obviněného a jeho blízkých. Mají však tyto osoby blízké obviněnému nárok na náhradu újmy způsobené jeho nezákonným trestním stíháním, případně jak se mají a mohou bránit?

Odpověď na tyto otázky přináší nedávné rozhodnutí Ústavního soudu, v němž byla posuzována oprávněnost a vůbec charakter nároku na poskytnutí nemajetkové újmy, kterou uplatňoval příbuzný obviněného právě v důsledku jeho nezákonného trestního stíhání.

Ke skutkovým okolnostem případu, který Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 8. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 2287/18, posuzoval, se z odůvodnění nálezu podává následující.

Usnesením policejního orgánu bylo proti rodičům stěžovatelky dne 1. 5. 2008 zahájeno trestní stíhání, a to pro podezření ze spáchání trestného činu pohlavního zneužívání její nezletilé sestry. Dne 3. 5. 2008 byli oba obvinění vzati do vazby a dne 9. 7. 2008 byla podána obžaloba. Stěžovatelka a její sestra byly nejprve dne 1. 5. 2008 umístěny do ústavní výchovy a dne 2. 5. 2008 svěřeny do péče babičky. Následným odborným posouzením soudní znalkyní z oboru dětské psychologie bylo zjištěno, že nezletilá sestra stěžovatelky nerozlišuje pravdu a lež a že její výpověď mohla být ovlivněna neodborným dotazováním ze strany chůvy. Obvinění tak byli dne 25. 7. 2008 propuštěni z vazby a dne 11. 11. 2008 zproštěni viny rozsudkem prvostupňového soudu. Trestní stíhání bylo definitivně ukončeno zamítnutím odvolání státního zástupce ze strany odvolacího soudu dne 16. 4. 2009. Dne 6. 5. 2009 byly pak obě nezletilé svěřeny zpět do péče rodičů.

Stěžovatelka (a její sestra, která byla v původním řízení rovněž žalobkyní) v řízení před nalézacími soudy neuspěla se svou žalobou, kterou se vůči České republice - Ministerstvu spravedlnosti domáhala priznání nemajetkové újmy. Stěžovatelka přitom svůj žalobní nárok dovozovala ze zákona č. [82/1998](#) Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen jako „ZoŠ“). Poté, co byla soudem, k němuž žalobu podala (Obvodní soud pro Prahu 2), poučena o tom, že bylo-li ve věci vydáno rozhodnutí, nelze v postupu,

který rozhodnutí předcházela a odrazil se v obsahu vydaného rozhodnutí, spatřovat nesprávný úřední postup ve smyslu ustanovení § 13 ZoŠ, svou žalobní argumentaci doplnila i o nárok z titulu zásahu do svých osobnostních práv. Vznik odpovědnosti státu za nemajetkovou újmu, která měla stěžovatelce vzniknout nezákonným trestním stíháním jejích rodičů, tato přitom dovodila z ustanovení § 11 a § 13 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen jako „dřívější OZ“). V důsledku tohoto následně došlo k přenesení věcné příslušnosti k rozhodnutí žaloby stěžovatelky na krajské soudy, respektive Městský soud v Praze.

Nalézací soudy věc posoudily dle zmíněných ustanovení § 11 a § 13 dřívějšího OZ a uzavřely, že uplatněný nárok stěžovatelky není po právu. Konstatovaly, že ustanovení § 11 a násl. dřívějšího OZ poskytuje ochranu pouze proti nedovoleným zásahům do osobnosti fyzické osoby. V trestním řízení vedeném vůči rodičům stěžovatelky nicméně nedošlo k žádnému vybočení ze zákonných mezí, nešlo z tohoto důvodu o neoprávněný zásah ve smyslu § 11 dřívějšího OZ. K právu na náhradu škody dle ustanovení § 31a ZoŠ pak nalézací soudy uvedly, že ustanovení § 7 odst. 1 ZoŠ nepřipouští rozšiřovat okruh aktivně legitimovaných na jiné osoby než na obviněné samotné.

Nejvyšší soud následně podané dovolání odmítl. Stěžovatelka totiž založila přípustnost dovolání na vyřešení otázky - zda osoba obžalovanému blízká, která v důsledku nezákonného stíhání utrpěla újmu, odlišná od účastníka řízení, se může domáhat náhrady nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 11 a § 13 dřívějšího OZ, popřípadě ZoŠ - o které tvrdila, že nebyla v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud vyřešena. Tak tomu ovšem není, neboť soudní judikatura již jednoznačně vyřešila, že nároky dle ZoŠ nelze uplatnit z titulu ochrany osobnosti, neboť úprava odpovědnosti státu za škodu dle ZoŠ je úpravou speciální. Na této praxi neviděl dovolací soud důvod cokoliv měnit.

Stěžovatelka se obrátila na Ústavní soud. Namítala, jak vyplývá z odůvodnění referovaného nálezu, že obecné soudy vůbec neposuzovaly otázku, zda lze státu přičítat odpovědnost (v rovině ZoŠ anebo v rovině obecné občanskoprávní úpravy) za újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním osobám, které sice nebyly v postavení obviněného, avšak do jejichž subjektivních práv bylo zasazeno. V důsledku nezákonného postupu orgánů činných v trestním řízení došlo k odloučení stěžovatelky od rodiny a od domova, k jejímu umístění do ústavního zařízení a ke změně jejích výchovných poměrů. Stěžovatelka byla dále podrobena řadě lékařských vyšetření, včetně vyšetření gynekologického a psychiatrického. Z důvodu vedeného trestního stíhání a veřejného projednání věci byla stěžovatelka vyčleněna z dětského kolektivu. Uvedené představovalo se zřetelem k jejímu nízkému věku zásadní zásah do práv, zejména do práva na ochranu soukromí a lidské důstojnosti, práva na nerušený rodinný život a zdravý duševní vývoj v péči rodičů a práva na zdraví. Postup obecných soudů, které náhradu újmy přiznávají pouze obviněnému, zakládá dle názoru stěžovatelky neodůvodněnou nerovnost v právech.

Ústavní soud podané ústavní stížnosti nevyhověl, vycházející argumentace.

Osoby blízké osobě, proti které je vedeno trestní řízení, nejsou samy o sobě aktivně legitimovány k uplatnění nároku na náhradu újmy, neboť svou újmu neodvozují od rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, nýbrž od újmy, která v souvislosti s ním vznikla obviněnému. Újmu z trestního stíhání z tohoto důvodu osoby blízké obviněnému prožívají zprostředkovaně, skrze újmu vzniklou obviněnému. Nebýt totiž jejich vztahu k primárnímu poškozenému (tj. obviněnému), újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním by vůbec nepocitovaly. Uvedené ostatně plyne i z jednoznačného znění ustanovení § 7 ZoŠ, dle jehož odst. 1 platí, že „*právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím mají účastníci řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí, z něhož jim vznikla škoda.*“

Ústavní soud v žádném případě nespороval, že trestní stíhání se prakticky vždy mimo samotného obviněného dotkne i jeho blízkých a tato zprostředkovaná újma může být dokonce velmi intenzivní.

Na druhou stranu ani tak výjimečná situace, jaká byla řešena v projednávané věci, nemůže nepřipustně rozšiřovat okruh aktivně legitimovaných osob. V této souvislosti Ústavní soud připomněl, že nárok na náhradu újmy způsobené zahájením trestního stíhání nemá výslovný základ v ZoŠ, nýbrž byl v minulosti dotvořen soudní judikaturou. Tato tedy dospěla k závěru, že stát odpovídá i za škodu způsobenou zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozhodnutím trestního soudu, přičemž právě proto, že takový nárok zákon výslovně neupravuje, vychází se analogicky z úpravy nejbližší, jíž je § 8 ZoŠ, upravující odpovědnost státu za nezákonné rozhodnutí. Za nezákonné rozhodnutí je přitom považováno rozhodnutí, kterým se trestní stíhání zahajuje. Dále Ústavní soud doplnil, že rozšíření nároku na náhradu újmy i na osoby obviněnému blízké by nadto nepřipustně zasáhlo veřejný zájem na efektivním výkonu veřejné moci, tedy konkrétně zjevný zájem na řádném stíhání trestné činnosti.

Ústavní soud tudíž uzavřel, že **stěžovatelka nemůže žádat náhradu újmy za vedení trestního řízení vůči jejím rodičům**, neboť takové právo jednoduše nemá. Právo stěžovatelky, garantované článkem 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, dle něhož platí, že „každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem“, nicméně zůstává zachováno. **Osoby dotčené trestním stíháním jiné osoby totiž mají ze zákona možnost se domáhat náhrady za jednotlivé nezákonné úkony trestního řízení** (jako například nezákonná domovní prohlídka) **postupem dle ustanovení § 13 ZoŠ**, upravujícího důsledky nesprávného úředního postupu státu a jeho orgánů. Toto je právní prostředek, kterým mohou osoby blízké dosáhnout reparaace.

V neposlední řadě se Ústavní soud vypořádal s argumentací stěžovatelky ohledně možnosti uplatnění nároku dle obecných ustanovení o ochraně osobnosti. V tomto směru zcela přisvědčil Nejvyššímu soudu s tím, že k této otázce existuje ustálená soudní judikatura. ZoŠ přitom obsahuje s ohledem na ustanovení § 31a úpravu odškodňování rovněž nemajetkové újmy, z tohoto důvodu (ZoŠ je k občanskému zákoníku ve vztahu speciality) nelze náhradu nemajetkové újmy za nezákonné rozhodnutí a nesprávný úřední postup přiznat dle ustanovení § 11 a násl. dřívějšího OZ. Na základě totožných skutkových tvrzení nelze uplatnit dva samostatné právní prostředky ochrany fyzické osoby. Postup dle obecné právní úpravy zde není možný, a to právě proto, že nárok na náhradu nemajetkové újmy za trestní řízení vyplývá ze zvláštního zákona, tj. ZoŠ, konkrétně z jeho ustanovení § 8.

Ústavní soud tak svým rozhodnutím a prezentovanými závěry jednoznačně vymezil právní rámec možných nároků osoby dotčené trestním stíháním jiného a dal současně jasné vodítko k tomu, „pouze“ jakým směrem se může ochrana takto dotčených osob ubírat.

Mgr. Ester Šamajová,
spolupracující advokátka

[HSP Partners advokátní kancelář v.o.s.](#)

Vodičkova 710/31
110 00 Praha 1

Tel.: +420 734 363 336
e-mail: ak@akhsp.cz

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nepravomocné povolení stavby a změna územního plánu](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Nejvyšší správní soud vymezuje nové hranice zneužití práva u běžných nákladů na reklamu](#)
- [Limity dohledu nad výkonem znalecké činnosti](#)
- [Stavebníci získávají od roku 2026 silnější pozici v soudních sporech o povolení stavby](#)
- [Novela zákona o spotřebitelském úvěru: zásadní regulatorní přelom, který změní finanční trh i praxi poskytovatelů spotřebitelských úvěrů](#)
- [Regulace cen taxislužby v roce 2026: co se mění a jaké mají obce možnosti?](#)
- [Jaké klíčové změny přináší návrh novely stavebního zákona?](#)
- [Nový zákon o zbraních a střelivu](#)
- [Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů](#)
- [Nový zákon o zbraních – hlavní a vedlejší držitelé a změny v posuzování zdravotní způsobilosti](#)